

Capitolul I

Considerațiuni preliminare

1. Garantarea accesul liber la justiție prin intermediul căilor de atac

Articolul 20 din Constituție art. 6 CEDO garantează oricărei persoane dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

„...Curtea reiterează că articolul 20 din Constituție, care reglementează dreptul de acces liber la justiție, își găsește corespondența în dispozițiile art. 6 § 1 din Convenție”¹.

„Accesul liber la justiție în materie penală constituie o garanție fundamentală a unui proces echitabil, care presupune că fiecare individ are dreptul la examinarea acuzațiilor în materie penală îndreptate împotriva sa de către un magistrat investit de lege cu atribuții speciale în acest sens. Dreptul individului de acces la justiție constituie un aspect fundamental al dreptului la tribunal, alteleori denumit ca fiind dreptul la judecător.”²

Conform art. 115 din Constituție, art. 29 alin. (1) CPP justiția în cauzele penale se desfășurează de Curtea Supremă de Justiție, Curțile de apel și judecătorii conform competenței date de Codul de procedură penală.

Art. 6 pct. 16) CPP definește instanța judecătorească ca fiind „*orice instanță, parte componentă a sistemului judecătoresc al Republicii Moldova, care judecă cauza penală în primă instanță, în ordine de apel sau de recurs, ori pe căile extraordinare de atac, precum și care soluționează plângeri împotriva acțiunilor și actelor organelor de urmărire penală și ale organelor de executare a hotărârilor judecătorești și sancționează efectuarea unor acțiuni procedurale*”.

¹ DCC nr. 55 din 11.06.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 68g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 43 alin. (1) din Codul de procedură penală (conexarea cauzelor penale) pct. 23.

² M. Poalelungi, D. Sîrcu. Accesul la justiție. În: Manualul Judecătorului pentru cauze penale. Ediția I, Chișinău, 2013, p. 23.

„Atunci când s-au produs vicii de procedură sau erori de fapt și de drept, exercitarea căii de atac creează posibilitatea desființării hotărârilor care le cuprind, situație în care calea de atac devine un mijloc distructiv de desființare a hotărârii contrare legii și adevărului, lipsind hotărârea de efecte juridice.”¹

„...Colegiul penal atestă că, faza judecării cauzei, în conformitate cu prevederile din Codul de procedură penală, include toate instanțele ordinare de judecată, adică atât prima instanță, cât și instanța de apel și cea de recurs ordinar”².

CP CSJ în același context „.....amintește că rațiunea instituirii căilor de atac rezidă în preîntâmpinarea și înlăturarea erorilor comise de instanțele ierarhic inferioare. Controlul judecătoresc, pe care orice cale de atac îl declanșează, are un rol preventiv și reparatoriu preponderent în favoarea persoanei a cărei drepturi sau obligații au fost afectate de hotărârea judecătorească atacată”³.

„Deciziile judecătorilor nu pot face obiectul vreunei reanalizări, în afara procedurilor de atac sau de redeschidere a cauzei, așa cum sunt ele prevăzute de lege”⁴.

Folosirea căilor de atac are reglementarea constituțională, ceea ce arată importanță pentru înfăptuirea justiției. Astfel, art.119 din Constituția Republicii Moldova⁵ prevede cu titlu de principiu că „împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și organele de stat competente pot exercita căile de atac, în condițiile legii”.

Totodată, art.13 din CEDO garantează „un recurs efectiv în fața instanței naționale” oricărei persoane ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de Convenție au fost încălcate.

În același context Protocolul nr.7 adițional la CEDO în art.2 par. 1, că „Orice persoana declarată vinovată de o infracțiune de către un tribunal are dreptul să ceară examinarea declarației de vinovăție sau a condamnării de către o

¹ Vasile Păvăleanu, Drept procesual penal. Partea specială, Ed. LUMEN, Iași, 2022. p. 260

² DCP CSJ din 12.09.2017. Dos. nr. lra-1115/17. [Citat 25.04.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9429

³ DCP CSJ din 29.10.2014. Dos. nr. lra-1239/14. [Citat 25.04.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3076

⁴ HCC nr. 29 din 23.09.2013 privind controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 3 din 15 februarie 2013 referitoare la comisia de anchetă în cazul „Pădurea Domnească” (competența comisiilor parlamentare de anchetă) pct. 16.

⁵ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78/140 din 29.03.2016.

jurisdicție superioară. Exercițarea acestui drept, inclusiv motivele pentru care acesta poate fi exercitat, sunt reglementate de lege”.¹

Dintre principiile generale ale sistemului jurisdicțional CC pune accent pe „accesul liber la justiție (art. 20 din Constituție); realizarea justiției exclusiv de către autoritățile prevăzute în Constituție și în legile speciale (art. 72 alin. (3) lit. e), art. 114 și 115 din Constituție) garantarea exercitării căilor de atac în condițiile legii (principiul dublului grad de jurisdicție – art. 119 din Constituție)².

Astfel, Codul de procedură penală prevede că persoana are dreptul de a beneficia (atunci când se examinează fondul cauzei) atât de o judecată în primă instanță, cât și de căile ordinare de atac: apelul (art. 400-419¹) și recursul (art. 420-451).

*„...Curtea menționează că nicio prevedere din Constituție și nici din Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu reglementează dreptul la exercitarea căilor de atac în orice cauză. Sub acest aspect, articolul 119 din Constituție stabilește că împotriva hotărârilor judecătorești părțile interesate pot exercita căile de atac „în condițiile legii”.*³

În jurisprudența națională prin *judecarea cauzei penale* se înțelege examinarea și soluționarea prin hotărâre în fond a cauzei penale de către judecătorii, curțile de apel și Curtea Supremă de Justiție.⁴

CC menționează că, *„potrivit articolului 115 alin. (1) din Constituție, justiția se desfășoară prin Curtea Supremă de Justiție, prin curțile de apel și prin judecătorii, iar în conformitate cu articolul 1 alin. (2) din Legea nr. 789 din 26 martie 1996, Curtea Supremă de Justiție este instanța judecătorească supremă*

¹ Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950, semnat la Strasbourg la 22.11.1984. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298-XIII din 24.07.1997. În vigoare din 12.09.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 54-55, art. 503, din 21.08.1997.

² HCC nr. 33 din 23.11.97 privind controlul constituționalității art. 302 alin.1 pct. 4) din Codul de procedură civilă și art. 327 alin. 1 pct. 5) din Codul de procedură penală

³ DCC nr. 32 din 25.03.2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 153g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 313 alin. (6) și 453 alin. (1) din Codul de procedură penală (contestarea cu recurs și cu recurs în anulare a încheierilor judecătorului de instrucție) pct. 38.

⁴ „...dreptul de a declara recurs în anulare, poate fi exercitat numai în privința hotărârilor judecătorești prin care a fost judecată cauza penală în fond, (s.a.) adică hotărârile irevocabile de condamnare, de achitare sau de încetare a procesului penal, după epuizarea căilor ordinare de atac, reglementate de Capitolul IV, Secțiunea I și Secțiunea II ale Codului de procedură penală – adică calea apelului și recursului ordinar”. DCP CSJ din 16.12.2020. Dos. nr. 1re-130/20. [Citat 19.03.2021]. Disponibil http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17655

care asigură aplicarea corectă și uniformă a legislației de către toate instanțele judecătorești”¹.

„Curțile de apel și Curtea Supremă de Justiție asigură controlul judiciar al hotărârilor pronunțate de instanțele de fond, prin intermediul căilor de atac – apelul și recursul -, modalitatea exercitării cărora este descrisă în codurile de procedură civilă și penală”².

„Articolul 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care garantează dreptul de acces la un tribunal, nu obligă statele contractante să instituie tribunale de apel sau de recurs. Totuși, acolo unde există asemenea tribunale, garanțiile articolului 6 trebuie respectate, persoanelor garantându-li-se un drept efectiv de acces la un tribunal (Gheorghiu v. Republica Moldova, 2 iulie 2019, § 25, Albuquerque Fernandes v. Portugalia, 12 ianuarie 2021, § 67)”³.

Potrivit CtEDO, dreptul de acces la o instanță acoperă și dreptul de a introduce apel sau recurs, în măsura în care astfel de căi de atac sunt reglementate de legislația națională (Delcourt c. Belgia, Hotărâre din 17 ianuarie 1970, nr.2689/65 §. 25).⁴

Curtea Constituțională definește **căile de atac** drept mijloacele procesuale care permit un nou examen al procesului în care s-a pronunțat o hotărâre judecătorească (sau chiar două uneori), în vederea desființării, totale sau parțiale, a acestora atunci când sunt greșite, în fapt sau în drept.⁵

¹ „În acest sens, Curtea Europeană a recunoscut, în cauza Baydar v. Olanda, 24 aprilie 2018, § 47, faptul că asigurarea aplicării uniforme și a interpretării corecte a legilor de către instanțele supreme ale unui stat reprezintă un scop legitim compatibil cu Convenția”. DCC nr. 46 din 22 mai 2018, § 34; DCC nr. 36 din 19 aprilie 2018, § 34. DCC nr. 106 din 07.10.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 134g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a tezei I de la articolul 33 alin. (3), a tezei a II-a de la articolul 460 alin. (1) și a articolului 463 alin. (1) din Codul de procedură penală (incompatibilitatea judecătorului la judecarea succesivă a aceleiași cauze penale) pct. 26.

² HCC nr. 16 din 25.06.2013 pentru controlul constituționalității Art. XI pct. 16 din Legea nr. 29 din 6 martie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, pct. 45.

³ HCC nr. 23 sin 05.08.2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 422 din Codul de procedură penală (data de la care începe să curgă termenul de declarare a recursului ordinar) pct. 60.

⁴ [Citat 07.09.2021] Disponibilă: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57467>

⁵ „Astfel, modul în care este reglementat controlul judiciar efectuat de către instanțele de apel și de recurs creează condiții pentru repararea greșelilor comise de prima instanță, rămânând în autoritatea lucrului judecat doar hotărârile legale și întemeiate.” HCC nr. 10 din 12.05.2015 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 473 alin. (1) pct. 2) din Codul contravențional (examinarea recursului în procedura contravențională) pct. 48.